

18) a poslední tři jeho práce jsou dohledatelné v recentních bibliografiích (Egan 2008, Bryologist 111: 333–348; Liška 2008, Bryonora 42: 46–48).

V roce 1992 získal vůbec nejprestižnější lichenologické ocenění – Achariovu medaili za celoživotní dílo a zásadní přínos světové lichenologii navrženou prof. Poeltem.

Fascinovala mě jeho kreslířská zručnost, jeho detailní obrázky lišejníků doprovázely jeho systematické práce a občas se objevovaly i v publikacích, na kterých se jinak spoluautorsky nepodílel. Jeho styl byl nezaměnitelný.

V mých lichenologických začátcích již byl dr. Vězda žijící lichenologická legenda a měl jsem k němu náležitý respekt. V té době mě nenapadlo, že budu mít ještě mnoho příležitostí se s ním blíže poznat a stanu se pro něho „kolega“. Když jsem mu někdy v roce 1993 posílal své první položky lišejníků na revizi a určení, téměř obratem mi odpověděl a lišejníky ochotně určil. Sám s úsměvem později vyprávěl, když posílal své první lišejníky tehdejšímu největšímu znalci lišejníků na Moravě Jindřichu Suzovi, vrátil se mu po čase jeho balíček neotevřený a zcela netknutý zpátky. Sám k J. Suzovi cítil veliký respekt a napsal o něm v roce 1997 rozsáhlou připomínku.

Podporoval a povzbuzoval mladé lichenology. Návštěvy přijímal doma a provázela jej celá řada roztomilých rituálů. Téměř nikdy se neopomněl pochlubit, co mu právě pěkného kvete na balkóně.

Pro doktora Vězdu byla obrovskou oporou jeho manželka, původní profesí dětská lékařka, která mu dělala zázemí a jeho povolání a koníček velkoryse tolerovala. Téměř celý jejich byt byl plný lišejníků, bylo to jedno velké lichenologické pracoviště. Nadneseně řečeno, lišejníky byly kromě kuchyně a sociálního zařízení, prakticky všude v bytě.

Odchodem dr. Vězdy možná nenávratně končí éra klasické taxonomie lišejníků, období doznávajícího romantismu v tomto oboru. Doufejme, že progresivní molekulární éra v lichenologii se nebude uzavírat do sebe, nedostane se zcela do virtuálního prostoru kryptických druhů a různě řazených písmenek. Přejme si, aby lichenologie čerpala z dědictví výtečných klasických taxonomů, takových jakým byl pan dr. Vězda.

Z. Palice

RECENZE – REVIEWS

Köckinger H., Suanjak M., Schriebl A. & Schröck C. (2008): Die Moose Kärntens. – Sonderreihe Natur Kärnten, Band 4. – Verlag der Naturwissenschaftlichen Vereins für Kärnten, Klagenfurt. [319 pp., ISBN 978-3-85328-048-5]

Náklad neuveden, cena EUR 21,- u vydavatele www.naturwissenschaft-ktn.at, recenzovaný výtisk je uložen v knihovně autora recenze.

Sousední Rakousko patří v Evropě k bryofloristicky nejbohatším zemím, přesto však není příliš snadné informace o aktuálním rozšíření druhů sehnat, o uceleném floristickém zpracování nemluvě. Důvod je vcelku prozaický – v zemi působí velmi málo bryologů a situace ani historicky nebyla nikdy o mnoho lepší. Naštěstí se zdá, že po letech dochází konečně k pozitivnímu obratu. Po uveřejnění přehledu rakouských mechů (Grims 1999, recenze viz Bryonora 27, 2001: 15–16) a nedávno vydané, mimořádně informativní florule jihovýchodní části Horního Rakouska (Schlüsslmayr 2005, recenze viz Bryonora 37, 2006: 39–40) přichází na svět další významný počín, který vznikl jako výsledek bryofloristického mapování spolkové země Korutany pod vedením Heriberta Köckingera, nazvaný jednoduše „Mechorosty Korutan“.

Jedná se o dílo, které není jednoznačně zařaditelné ani jako vědecká publikace, určená především bryologům, ani jako populárně vědecká příručka, cílená převážně na přírodovědné

naděsne; ambice autorů myslím jednoznačně směřují k tomu, aby v rámci možného kompromisu bylo dílo přínosné a atraktivní pro obě výše uvedené skupiny. Úvodní šestistránková kapitola seznamuje čtenáře lehce stravitelnou formou s organismy, jichž se následující text týká, tedy se třemi dnes rozlišovanými odděleními mechorostů. Následuje kratší kapitolka o vzájemných vztazích člověka a mechorostů z obou úhlů úpědu, tedy jak o jejich významu pro člověka, tak o (převážně negativním) vlivu lidské činnosti na mechorosty se stručným přehledem o současných aktivitách vedených směrem k jejich ochraně. Další text už začíná houstnout odbornými informacemi: stručným, ale vyčerpávajícím způsobem je podána historie bryologického průzkumu Korutan a na 8 následujících stranách je shrnuta metodika aktuálního mapování, které proběhlo v letech 2001–2004 klasickou kvadrátovou metodou, založenou na středoevropské síti pro vegetační mapování (čtverce o 10 délkových a 6 šířkových minutách rozdělené na 4 kvadranty). Cílem autorů bylo zmapování všech korutanských kvadrantů (jichž je i přes relativně nevelkou plochu této země 319, přičemž řada z nich leží v obtížně přístupném vysokohorském terénu nejvyššího rakouského pohorí – Vysokých Taur). Naprostě většině kvadrantů byl věnován alespoň jeden mapovací den jednoho z mapovatelů, jimiž byli zejména tři první autoři publikace (čtvrtý byl zodpovědný zejména za databázování dat a přípravu mapových podkladů) a rovněž velmi významně přispěl Holanďan Huub van Melick. Významným doplňkem bylo i zpracování historických údajů (literárních a herbářových), které však sloužily jen jako doplnění v kvadrantech, kde nebyl k dispozici aktuální záznam o výskytu druhu, proto byla tato data zpracovávána až po uzavření terénního mapování. Celkový počet shromážděných dat představoval téměř 51 tisíc údajů včetně asi 3000 literárních a herbářových dat, nezpracovány zůstaly jen tři z vnitřních kvadrantů země a několik okrajově zasahujících. Zjištěná druhová bohatost – 893 taxonů na druhové úrovni a 48 dalších rozlišovaných infraspecifických taxonů převyšuje dokonce údaje známé z ČR navzdory pouze osminové rozloze, což je důkazem nejen obrovské stanovištní diverzity zpracovaného území, ale i obrovského úsilí a erudice autorů.

Těžištěm celé publikace jsou oddíly „Bryogeografie Korutan“ a mapy rozšíření jednotlivých taxonů. Ve fyto geografické části jsou podrobně bryologicky zhodnoceny jednotlivé typy stanovišť podle významných územních celků, mapová část zobrazuje všech 952 recentně či historicky na území prokázaných taxonů včetně infraspecifických s lokalizací do jednotlivých kvadrantů základních čtverců s rozlišením aktuálních a historických dat (za hranici mezi nimi byl zvolen rok 1950). Knihu doplňuje poměrně rozsáhlý soupis poznámek ke kritickým druhům flóry, seznam taxonů, zjištěných pro území Korutan nově v tomto díle (úctyhodných 84 druhů!) a rovněž seznam druhů z bryoflóry země vyloučených. Knihu kromě literárních odkazů uzavírá synonymika.

K velmi silným stránkám publikace patří bohatý fotografický doprovod – převážná část z 226 číslovaných fotografií jsou mimořádně kvalitní makrofotografie mechů i jätrovek, jejichž autory jsou ve většině případů H. Köckinger, M. Lüth a T. Hallingbäck; řada vysokohorských druhů je zde zřejmě vyobrazena vůbec poprvé. Prostor ke kritice autoři nenechali prakticky žádný: osobně mě nejvíce asi mrzí skutečnost, že rozšíření druhů je udáno jen formou síťových map, podle kterých je samozřejmě nemožné konkrétní lokality druhů v případě zájmu dohledat (výjimku tvoří jen v poznámkách pojednané druhy v Korutanech nově zaznamenané) – daň za celkově malý rozsah publikace, jejímž pozitivem je však zase téměř kapesní rozměr, umožňující i terénní použití a relativně nízká cena. To, že pořízení knihy všem obdivovatelům mechorostů u nás vřele doporučuji, je téměř zbytečné dodávat.

Grims F. (1999): Die Laubmoose Österreichs. Catalogus Florae Austriae, II. Teil, Bryophyten (Moose), Heft 1, Musci (Laubmoose). – Biosystematics and Ecology Series No. 15, Österr. Akad. Wiss., Wien.

Schlüsslmayr G. (2005): Soziologische Moosflora des südöstlichen Oberösterreich. – Stapfia 84: i–xi, 1–695.

Jan K u č e r a

Hallingbäck T., Lönnell N. & Weibull H. (2008): Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor: Kompaktmossor – kapmossor. Bryophyta: Anoetangium – Orthodontium. – ArtDatabanken, SLU, Uppsala [504 pp., ISBN 978-91-88506-64-1]

Náklad neuveden, cena SEK 300,- u vydavatele www.nationalnyckeln.se (pevná vazba; SEK 200,- při přistoupení k programu předplatného, možnost i dražšího provedení v sobí kůži), recenzovaný výtisk je uložen v knihovně autora recenze.

V závěru minulého roku byl publikován druhý „mechový“ svazek v rámci švédské národní flóry a fauny. Podrobnou recenzi 1. svazku napsal po jeho vyjití J. Váňa (Bryonora 38: 59–60), takže základní informace o díle není již potřeba podávat, i druhý svazek se drží formálně stejného schématu, způsob popisů a ilustrací pojednávaných druhů je identický.

Autoři dodrželi původní systematický sled, který kopíruje systém mechů podle práce Goffinet & Buck (2004), a tak jsme se nyní dočkali zpracování zbývajících severských zástupců haplolepidních mechů (řád Pottiales) a druhů podtřídy Bryidae (řady Splachnales, Orthotrichales, Hedwigiales a Bryales s.l.), celkem 292 druhů – svazek je tak o něco rozsáhlejší než předchozí. Zpracovávané skupiny, zejména čeledi Pottiaceae a Bryaceae patří v Evropě k velmi kritickým, proto autorům nezbývalo než se v některých případech vypořádat i s konfliktními nebo chybějícími taxonomickými názory. To se myslím v naprosté většině případů zdařilo, publikovaná zpracování nebyla nikde opomenuta (např. pojetí řady taxonů v rodu *Bryum* podle nejnovějších prací D. Holyoaka). Zjevné omyly v pojetí, rozšíření taxonů či ilustracích se vyskytují jen v případě dosud nepublikovaných taxonomických prací, které dosavadní tradované pojetí zásadním způsobem mění (*Gymnostomum calcareum* a *boreale*, *Didymodon acutus*); pochvalu jistě zaslouží i rychlost, s jakou se v severských zemích nově zjištěné taxony do publikace dostaly (např. *Didymodon maschalogenus*, jehož nález musel být publikován těsně před redakční uzávěrkou flóry). Nezbyvá mi tedy než se připojit ke skvělému hodnocení přechozího díla a pevně doufám, že budu mít možnost za dva roky podobným způsobem komentovat vyjití dalšího svazku, který by tentokrát měl být věnován bokoplodým mechům.

Goffinet B. & Buck W. R. (2004): Systematics of the *Bryophyta* (mosses): from molecules to a revised classification. – Monographs in Systematic Botany from the Missouri Botanical Garden 98: 205–239.

Jan Kučera

Kliment J. & al. (2008): Příroda Veľkej Fatry. Lišajníky, machorasty, cievnaté rastliny. – Vydavateľstvo Univerzity Komenského, Bratislava. [408 p., ISBN 978-80-223-2410-6]

Náklad 400 kusov (neuvedené, ústna informácia editora), cena 12,- EUR (neuvedené, informácia predajne skript Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave), recenzovaný výtlačok je v knižnici autorky recenzie.

Knižné publikácie pojednávajúce komplexne o kvetene väčšieho územného celku nevychádzajú na Slovensku často, ešte vzácnejšie sa však vydávajú také, v ktorých dostávajú priestor aj machorasty či lišajníky. Veľmi si z toho dôvodu cením počin blatníckych pracovníkov Botanickej záhrady Univerzity Komenského, špecialistov z Botanického ústavu SAV, PríF UK v Bratislave, Výskumného ústavu vysokohorskej biológie a Slovenského národného múzea, ktorí pod editorským vedením Jána Klimenta vydali koncom minulého roka túto zaujímavú a dlho očakávanú publikáciu.

Okolnosti, ktoré viedli k napísaniu knihy sú zrejmé. Veľká Fatra patrí z botanického hľadiska k najkrajším a najzaujímavejším jadrovým pohoriam Západných Karpát. Jej pestrá geologická a geomorfologická stavba, členitosť a diverzita stanovíšť vytvorila spolu s ďalšími priaznivými faktormi podmienky pre uchovanie viacerých reliktov a pre vývoj rôznorodých, často špecifických rastlinných spoločenstiev. Botanický výskum v jednotlivých častiach pohoria prebieha viac či menej intenzívne už od roku 1804, súborné informácie z celého územia Veľkej Fatry však doteraz buď úplne chýbali (lišajníky), boli zastarané (jediný súpis vyšších rastlín bol zostavený už na

prelome 30. a 40. rokoch minulého storočia), prípadne vyžadovali doplnenie (zoznam machorastov z r. 2004).

Monografia sa delí na 5 kapitol. Úvodná (autor J. Kliment; p. 7–32) patrí hlavne vymedzeniu územia, histórii botanického výskumu, náčrtu prírodných a vegetačných pomerov (vrátane prehľadu zistených vegetačných jednotiek), štatútu ochrany prírody a užitočným miestopisným poznámkam. Komentované kritické prehľady lichenizovaných húb, machorastov, papraďorastov a semenných rastlín sú nosnou náplňou ďalších troch častí. Čitateľov Bryonory zaujmú iste prvé dve z nich.

V kapitole Lišajníky (autori E. Lisická, I. Pišút, J. Kliment; p. 33–62) sa na základe excerptie 134 literárnych prameňov a nepublikovaných herbárových dokladov uvádzajú poznatky o výskyte 406 taxónov lišajníkov. Z nich 166 je epifytov, 139 skalných a 101 druhov rastúcich na zemi či machoch. Je zaujímavé, že vysoký podiel (až 40 % všetkých lišajníkov) je vo väčšej alebo menšej miere ohrozených. Výskyt vzácnych druhov oceanického charakteru (napr. *Alectoria sarmentosa*, *Normandina pulchella*, *Parmotrema crinitum*) a stanovený index ekologickej kontinuity (IEC=33) dokladuje výnimočnú kvalitu územia Veľkej Fatry z environmentálneho hľadiska.

Záujemci v kapitole Machorasty (autori R. Šoltés, A. Kubinská, K. Mišíková, J. Kliment, D. Bernátová, J. Kochjarová, P. Kučera; p. 63–108) nájdu stručnú históriu bryologického výskumu, floristicko-fytogeografickú charakteristiku skupiny a anotovaný abecedný zoznam druhov dokladujúci pestré zastúpenie machorastov v pohorí. Údaje z 231 publikovaných a rukopisných prác svedčia o tom, že sa vo Veľkej Fatre do roku 2005 našlo 436 taxónov machorastov, z toho 96 pečeňoviek a 340 machov. Takmer štvrtina z nich je zaradená do červeného zoznamu machorastov Slovenska, zraniteľné sú však aj druhy viazané na ohrozené typy biotopov, najmä mokradí.

Najväčší rozsah v monografii má kapitola Papraďorasty a semenné rastliny (autori J. Kliment, D. Bernátová, D. Dítě, M. Janišová, I. Jarolímek, J. Kochjarová, P. Kučera, J. Obuch, J. Topercer, J. Uhlířová, M. Zaliberová; p. 109–367). Krátku, ale výstižnú históriu botanického výskumu strieda mimoriadne zaujímavá floristicko-fytogeografická charakteristika podčiarkujúca významnosť veľkofatranskej flóry v stredoeurópskom, respektíve európskom kontexte. Veľké množstvo, až 1412 literárnych prameňov a rukopisov vytvorených do r. 2006 prispelo k zostaveniu state o rozšírení 1639 taxónov, ich ekologickej a cenologickej valencii. Za prínos považujem aktualizovanie vlastného územného červeného zoznamu rastlín (356 taxónov), národného menoslovia a vypracovanie prehľadov prírodoochrane významných a alochtónnych taxónov.

Nebude sklamaný ani ten, kto si prezrie aj poslednú kapitolu knihy (autor J. Kliment, p. 369–394). Popri biografických informáciách o ľuďoch, ktorí prispeli v botanickému výskumu Veľkej Fatry, tu nájdeme aj dobové fotografie najvýznamnejších z nich.

Záver tvorí dnes už neodmysliteľný register vedeckých názvov a slovenských mien rastlín uvedených v knihe.

Monografia je vyhotovená vo formáte A4, s mäkkou väzbou. Starostlivo spracovaný dvojstĺpcový text je doplnený 1 situačnou mapkou územia, 8 fotografiami krajiny, 6 perovkami lišajníkov, 10 fotografiami machorastov, 40 fotografiami semenných rastlín a 20 fotografiami botanikov. Je na škodu, že úsilie editora aj autorov písaného slova a dokumentácie nezastrešila profesionálna tlačiarenská práca. Obrázky, ktoré mali dokumentovať krásu prírody Veľkej Fatry a jej flóry sú nekvalitné, zle čitateľné sú miestami slová písané kapitálkami, resp. menším typom písma. Takáto práca tlačiarne sa v dnešnej dobe nedá ospravedlniť ani nižším rozpočtom určeným na výrobu knihy.

Napriek posledne uvedenej skutočnosti je monografia vítaným prínosom pre vedu. Nielenže zhŕňa, ale tiež významne dopĺňa znalosti o diverzite rastlínstva Veľkej Fatry a Západných Karpát. Botanikom, lesníkom a pracovníkom ochrany prírody môže poslúžiť okrem iného ako cenný východiskový materiál pre ďalšiu výskumnú prácu a ako zdroj informácií o aktuálne platných vedeckých menách takmer 2500 rastlín. Vrelo ju preto všetkým odporúčam.

Anna Lackovičová